

**Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Національного університету водного господарства та природокористування
Надслучанський інститут**

**Надслучанський
ІНСТИТУТ**

02-85

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
для написання практичних робіт
з навчальної дисципліни
«Лісомисливське господарство»
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
за спеціальністю 205 «Лісове господарство»
денної та заочної форми навчання

Березне - 2020

Методичні вказівки для виконання практичних робіт, з предмета «Лісомисливське господарство» для студентів спеціальності 205 «Лісове господарство» всіх форм навчання / Фізик І.В., Лисюк О.Р., - Березне: Надслучанський інститут, 2020 р.

Рецензент:

Укладач : Фізик І.В., доцент, к. с/г н., Лисюк О.Р., викладач

Відповідальний за випуск:

Рекомендовано до друку методичною радою інституту
Протокол №__ від «__»_____ 2020 р.

© Фізик І.В., 2020
© Лисюк О.Р., 2020
© НСІ НУВГП, 2020

ВСТУП

Лісомисливське господарство є профільною дисципліною у підготовці спеціалістів лісового господарства.

Лісомисливське господарство, як дисципліна полягає у вивченні біології, екології, етології, кількісних вікових і статевих співвідношень у популяціях мисливських тварин як основи керування їх станом і структурою, а також вивчення характеристик та методів оцінювання якості мисливських угідь, обліку мисливських ресурсів, принципів організації мисливськогосподарської діяльності, основ біотехнії, мисливського собаківництва, зброї, техніки добування мисливських тварин, технології перероблення мисливської продукції, правил безпеки, охорони тварин як основи ведення мисливського господарства.

Майбутній фахівець повинен засвоїти знання про збереження та відтворення мисливської фауни, закону про мисливське господарство та полювання, вміти організувати та провести полювання. Теоретичні питання які розглядаються дисципліною лісомисливське господарство необхідні при рішенні практичних задач, а саме, бонітування мисливських угідь, проведення полювання, вибір зброї для полювання. Програмою дисципліни передбачається розгляд наступних питань:

- сучасні тенденції у світовому мисливстві;
- поняття про мисливські угіддя, їх класифікацію і бонітування;
- біологія та етологія мисливських тварин;
- загальні положення та екологічні основи проведення біотехнічних заходів у мисливських угіддях;
- біотехнічні споруди;
- мисливська зброя;
- породи мисливських собак;
- види та способи полювання;
- трофейне значення мисливських звірів і птахів;

ЗАВДАННЯ ТА ЗМІСТ КУРСУ ПРАКТИЧНИХ РОБІТ

Курс практичних робіт займає важливе місце у підготовці спеціалістів лісового господарства, оскільки сприяє закріпленню і поглибленню отриманих теоретичних знань з мисливства, організації мисливського господарства, охорони, збагачення і раціонального використання мисливської фауни; вивчення біології та динаміки чисельності мисливсько-промислових звірів і птахів, розробки методів їх обліку та раціонального використання, впровадження мисливського товарознавства тощо.

Завдання курсу:

1. Ознайомлення студентами з основними міжнародними організаціями мисливців;
2. Ознайомлення з законодавчою та нормативною базою щодо мисливського господарства України;
3. Вивчення біології, екології, поведінки та слідів життєдіяльності основних мисливських тварин України;
4. Вивчення існуючої методики бонітування мисливських угідь України;
5. Провести облік мисливських тварин у різних типах мисливських угідь;
6. Ознайомитися з основними видами біотехнічних заходів та споруд у мисливських господарствах України;
7. Дослідити кормову базу мисливської фауни України;
8. Вивчити особливості будови мисливської вогнепальної зброї, екіпіровки мисливця тощо;
9. Ознайомитися з способами та видами полювання, що дозволені на Україні;
10. Ознайомитися з основами оформлення трофеїв.

Структура курсу практичних робіт з лісомисливського господарства

№ з/п	Назва модуля, теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Тема: Ознайомлення з законодавчою та нормативною базою щодо мисливського господарства України.	2	2
2	Тема: Біологія, екологія, поведінка та сліди життєдіяльності основних мисливських тварин України.	2	-
3	Тема: Бонітування мисливських угідь України	2	
4	Тема: Біотехнічні заходи та споруди у мисливських господарствах України	2	-
5	Тема: Особливості будови мисливської вогнепальної зброї	2	2
6	Тема: Спорядження мисливських набоїв	2	
7	Тема: Способи та види полювання дозволені на Україні.	2	-
Разом		14	4

ПРАКТИЧНА РОБОТА 1

Тема: Ознайомлення з законодавчою та нормативною базою щодо мисливського господарства України.

Мета роботи: ознайомитися з діючими законами України, що регламентують ведення мисливського господарства.

Місце виконання: лабораторія лісівництва.

Спосіб виконання: індивідуальний.

Час виконання: 2 години

Матеріали та обладнання: Закон України «Про тваринний світ» (1993), «Про охорону навколишнього природного середовища» (1989), «Про мисливське господарство та полювання» (2000) та інших законодавчих документів

ХІД РОБОТИ

Мисливське господарство як галузь - сфера суспільного виробництва, основними завданнями якого є охорона, використання та відтворення мисливських тварин, надання послуг мисливцям щодо здійснення полювання, розвиток мисливського спорту і мисливського собаківництва.

В Україні правові, економічні та організаційні засади діяльності юридичних і фізичних осіб у галузі мисливського господарства та полювання, взаємовідносини з органами державної влади щодо ведення мисливського господарства, організації охорони, використання та відтворення тваринного світу провадяться на основі Законів України «Про тваринний світ» (1993), «Про охорону навколишнього природного середовища» (1989), «Про мисливське господарство та полювання» (2000) та інших законодавчих документів.

1. Ознайомитися з основними положеннями Законів України «Про тваринний світ» (1993), «Про мисливське господарство та полювання» (2000) та інших законодавчих документів.

2. Згідно закону України «Про мисливське господарство та полювання» описати дії мисливця, що прирівнюються до браконьєрства.

ПРАКТИЧНА РОБОТА 2

Тема: Біологія, екологія, поведінка та сліди життєдіяльності основних мисливських тварин України.

Мета роботи: ознайомлення студента з морфологією, екологією, особливостями поведінки мисливських тварин України.

Місце виконання: лабораторія лісівництва.

Спосіб виконання: індивідуальний.

Час виконання: 4 години

Матеріали та обладнання: навчальна, довідникова та методична література, відеофільми, музейні експонати у музеї природи кафедри лісівництва ім. Б.Ф. Остапенка.

ХІД РОБОТИ

1. Описати морфологічні ознаки, особливості поведінки наступних тварин та птахів: кабан, лось, олень благородний, косуля європейська, вовк, лисиця, барсук, видра, ондатра, бобр, енотовидний собака, куниця лісова та кам'яна, заяць, бабак, фазан, куріпка сіра.

2. Замалювати відбитки слідів на сніговому покриві.

Під час виконання роботи необхідно використовувати матеріали представлені під час презентацій на лекційному курсу - № 3-5.

ПРАКТИЧНА РОБОТА 3

Тема: Бонітування мисливських угідь України

Мета роботи: навчитися визначати бонітет мисливських угідь.

Місце виконання: лабораторія лісівництва.

Спосіб виконання: індивідуальний.

Час виконання: 2 години

Матеріали та обладнання: план мисливських угідь, опис виділів мисливських угідь, наказ «Про затвердження Порядку проведення упорядкування мисливських угідь».

ХІД РОБОТИ

1. Згідно варіанту встановити природну зону, в якій розташоване досліджуване мисливське господарство (за досліджуване мисливське господарство приймати лісогосподарське або лісомисливське господарство, в якому студент проходив виробничу практику)

Для виконання завдання студент повинен ознайомитися зі статтею 5 наказу «Про затвердження Порядку проведення упорядкування мисливських угідь».

2. Провести класифікацію мисливських угідь за категоріями цінності (класами бонітетів).

Для виконання завдання студент повинен ознайомитися зі статтею 7 наказу «Про затвердження Порядку проведення упорядкування мисливських угідь». Студент повинен описати типи мисливських угідь та класи бонітету для основних видів мисливських тварин, що представлені в межах досліджуваного господарства.

За продуктивністю і продуктивності усі мисливські угіддя діляться за п'ятибальною шкалою на:

– гарні угіддя (I бонітет) – великі природні територіальні комплекси, в яких переважають властиві і сприятливі для проживання виду типи угідь. Є ділянки найсприятливіших для виду угідь і розміщені такі ділянки по території більш-менш рівномірно. Малоприсадибних і непридатних для виду угідь немає або вони займають незначну площу. Угіддя відрізняються гарним захисним і мають стійку по роках, рясну й різноманітну кормову базу; інших умов, що різко лімітують чисельність виду, немає.

– середні угіддя (III бонітету) – великі присадибні територіальні комплекси, в яких властиві виду угіддя займають трохи більше половини території. Вони відрізняються більш одноманітною кормовою базою; середніми захисними умовами; ключових (найбільш сприятливих) ділянок угідь тут немає, або вони незначні за площею, або розподілені вкрай нерівномірно. Багато малосприйнятливих ділянок і можлива наявність певного лімітуючого фактора.

– погані угіддя (V бонітету) – природні комплекси, що складаються в основному з малосприйнятливих і несприятливих типів угідь. Ключових ділянок немає. Їх роль виконують угіддя середньої якості з поганими захисними і кормовими властивостями, недостатньо стійкими врожайми одноманітних кормів. Чисельність виду тут ніколи не сягає середніх, а тим більше високих щільностей. Тварини тут існують лише як біологічний вид, постійно піддаючись дії несприятливих факторів середовища.

Угіддя II (вищесередні) і IV (нижчосередні) бонітету займають відповідно проміжне положення.

Отже, бонітування мисливських угідь відображає цінність угідь для мешкання того чи іншого виду мисливських тварин і виражається у балах (бонітету) відповідно певної градації.

Бонітуванню слід піддавати тільки площі угідь, властиві для певних видів мисливської фауни (стації перебування):

для лося - лісові угіддя площею більше 300 га та лісові болота;

для оленя європейського - лісові угіддя площею більше 200 га та прилеглі до них смуги нелісових угідь завширшки до 500 м;

для оленя плямистого - лісові угіддя площею більше 100 га та прилеглі до них смуги нелісових угідь завширшки до 500 м;

для козулі у Поліській зоні - лісові угіддя площею більше 100 га з галявинами, багатими на рослинність, із струмками, невеликими річками та прилеглі до них смуги нелісових угідь завширшки до 500 м; у Лісостеповій та Степовій зонах - лісові угіддя, окремі лісові урочища, колки та прилеглі до них смуги нелісових угідь завширшки до 500 м, а також долини річок, порослі чагарником;

для кабана - лісові угіддя, а також інші угіддя з наявністю річок, озер, смуги відкритих нелісових угідь завширшки до 500 м, що межують з лісом, та очеретяні зарослі (плавні);

для зайця-русака - властиві переважно відкриті угіддя (польові), балки, зарослі чагарниками, дрібноконтурні ділянки лісу, а також смуги лісу завширшки до 500 м у глиб лісу від узлісь;

для сірої куріпки - польові угіддя, балки, сади, полезахисні смуги, дрібноконтурні ділянки лісу, чагарники; для фазана - балки, зарослі чагарниками, болота, дрібноконтурні ділянки лісу, чагарники та 1 км смуга навколо них не вище 500 м н. р. м. для гірських умов Криму та Карпат;

для вальдшнепа - лісові угіддя, лісосмуги, сади, виноградники, переліски, балки. Бонітування проводити тільки на території АР Крим;

для справжніх качок та лиски - водно-болотяні угіддя.

В об'єктах мисливського упорядкування, розташованих у Карпатській та Кримській гірських лісомисливських зонах з надзвичайно великим тиском рекреаційного навантаження, пов'язаного з присутністю впливових чинників неспокою, а саме: оздоровниць, населених пунктів, туристичних маршрутів, лижних трас, магістральних шляхів з інтенсивним рухом автотранспорту мисливські угіддя, що безпосередньо межують з ними смугами завширшки до 500 м, уважати не придатними для перебування

мисливських тварин з відповідним виключенням площ лісових і сільськогосподарських земель із стації перебування та усіх подальших розрахунків.

Сільськогосподарські угіддя з рідкою мережею лісосмуг уважати такими, що мають загальну протяжність лісосмуг на 1000 га до 16 км, з густою мережею - більше 16 км (за основу використана орієнтовна відстань між лісосмугами 1000 м і більше для рідкої мережі лісосмуг, до 1000 м - для густої мережі).

ПРАКТИЧНА РОБОТА 4

Тема: Біотехнічні заходи та споруди у мисливських господарствах України.

Мета роботи: ознайомитися з основними біотехнічними міроприємства, а також будовою біотехнічних споруд у мисливських господарствах України.

Місце виконання: лабораторія лісівництва.

Спосіб виконання: індивідуальний.

Час виконання: 2 години

Матеріали та обладнання: презентація лекційного курсу, конспект лекцій з лісомисливського господарства, методичні вказівки.

ХІД РОБОТИ

- 1. Описати основні біотехнічні заходи, що впроваджуються у межах досліджуваного лісомисливського або мисливського господарства.**
- 2. Замалювати та описати будову основних біотехнічних споруд, що застосовуються у мисливських господарствах.**

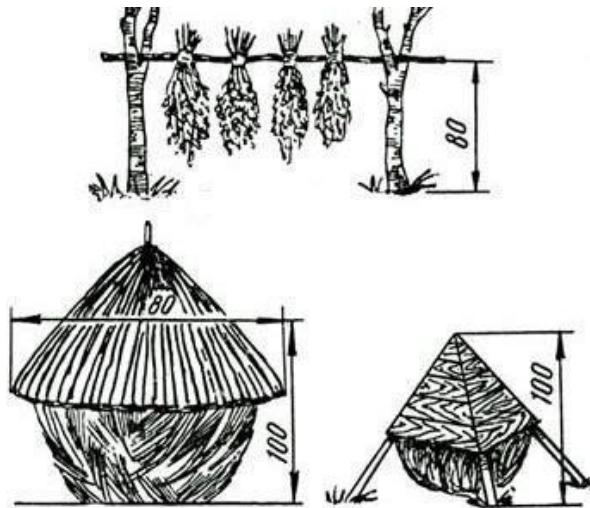

Рис 4. Зберігання кормових віників та сіна

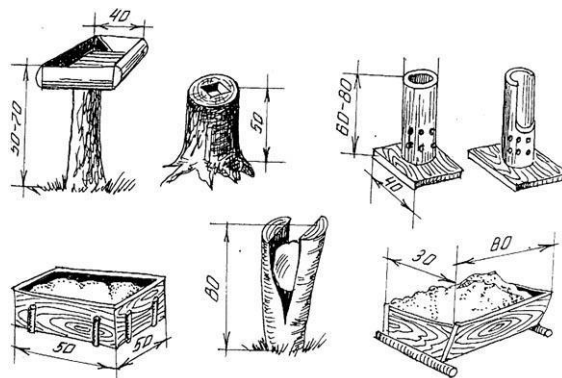

Рис. 5. Типи солончаків

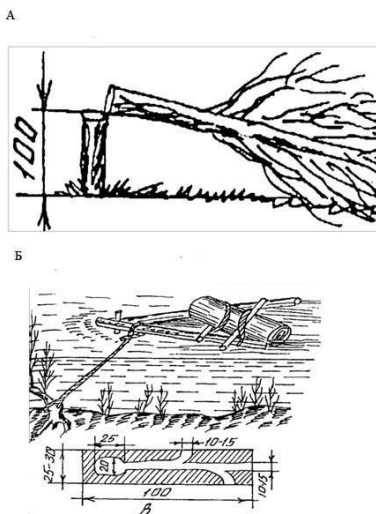
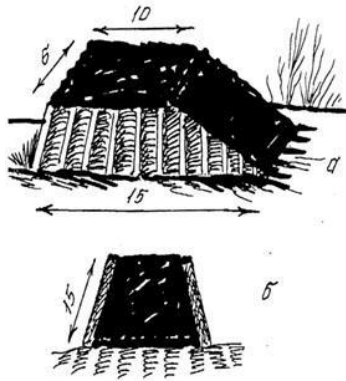
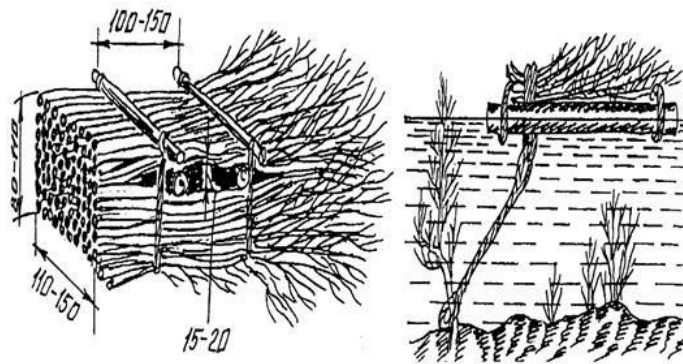

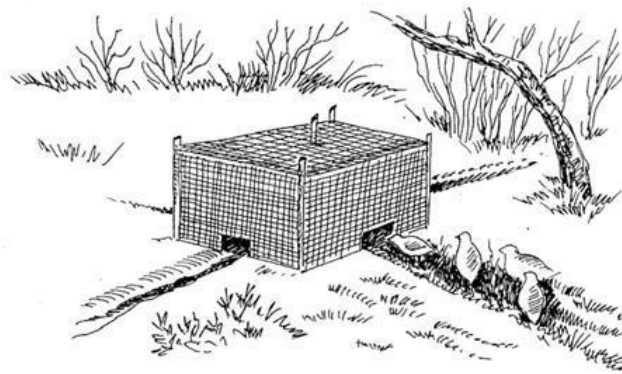
Рис. 6. А) Зрубана осика для підгодівлі тварин (олень, косулі, зайців);
Б) плавуче бревно, для спасіння хутрових тварин у період паводку

Рис. 7. Штучка кочка для спасіння тварин у паводок

Рис. 8. Будова плоту для спасіння хутрових тварин у паводок

Рис. 9. Кормушка для птахів

Рис. 10 Кормушки для підкормки птахів

Рис. 10 Підгодівля фазана

Рис. 11. Галечники для птахів

ПРАКТИЧНА РОБОТА 5

Тема: Особливості будови мисливської вогнепальної зброї.

Мета роботи: ознайомитися з будовою мисливської зброї різних систем та марок, як вітчизняного так і закордонного виробництва.

Місце виконання: лабораторія лісівництва.

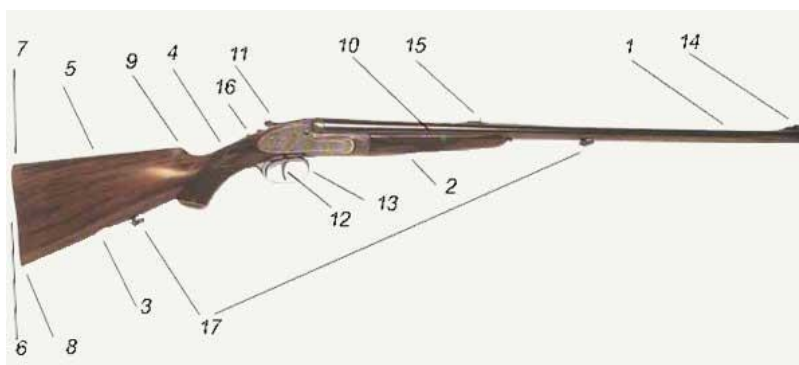
Спосіб виконання: індивідуальний.

Час виконання: 2 години

Матеріали та обладнання: посібник з лісомисливського господарства, презентації з лекційного курсу, методичні вказівки, зразки зброї.

ХІД РОБОТИ

1. Ознайомитися з загальною будовою мисливської вогнепальної зброї, замалювати основні конструкційні вузли.

Рис. 1. Будова гладкоствольної гвинтівки

Студент повинен схематично замалювати основні конструкційні вузли гвинтівки. На рисунку необхідно позначити номерами кожен елемент гвинтівки, при цьому опис провести згідно лекційному курсу:

1 – ствол; 2- цівка; 3 – приклад; 4 -.....; 5-..... і т.д.

(мушка; ствол; прицільна планка; ричаг затвору; кнопка запобіжника; приклад; гребінь приклада; п'ятка приклада; затилок приклада; носок приклада; шийка ложа; спускова дужка; спускова скоба; ствольна коробка; цівка; антабка).

2. Ознайомитися з різними варіантами комплектування стволів у рушниці – (гладкоствольні або дробові, нарізні або кульові, гладкоствольно-нарізні або куле-дробові (зі сверловкой

стволів – парадокс або Ланкастера) і комбіновані (з різним поєднанням гладких і нарізних стволів))

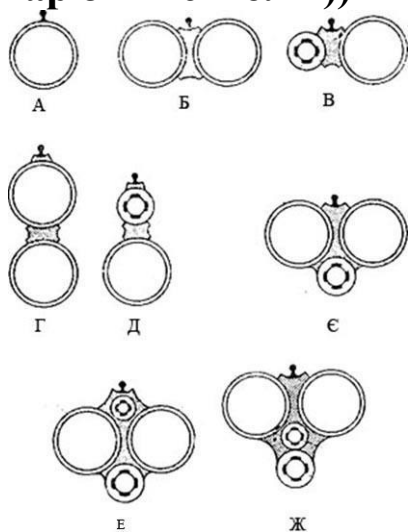

Рис. 2 Варіанти комплектування стволів у рушницях (а, б, в – гладкоствольні рушниці; в, д, е, е, ж – комбіновані)

Студент повинен привести по три приклади, як відчизняних так і зарубіжних торгових марок ружниць на кожний варіант комплектування стволів, що зображені на рис. 2.

3. Ознайомитися з існуючими калібрами гладкоствольних рушниць. Привести приклади мисливської зброї по кожному з калібрів.

Калібр - вимір діаметра ствола вогнепальної або іншої зброї. Є одним із способів стандартизації зброї та набоїв. Для нарізної зброї може визначатись як по відстані між протилежними полями (виступами) нарізів (стандарти СРСР), так і між протилежними поверхнями дна нарізів (стандарти НАТО).

Калібр	10	12	16	20	28	.410 *
Розміри стволів						
Діаметр, мм	19,30 - 20,25	18,20 - 18,75	16,80 - 17,25	15,50 - 15,85	13,40 - 14,25	10,20 - 10,92

Рис. 3. Діаметр ствола та калібр гладкоствольних рушниць

4. Ознайомитися з існуючими системами калібрів нарізних рушниць.

Для нарізної зброї існують два основних способи визначення діаметра ствола: вимірюється відстань або між внутрішніми краями нарізів, або між протилежними їх краями, тобто або найменший, або найбільший діаметр порожнини ствола. Перший спосіб традиційно використовується в США, другий вважається стандартним і розповсюджений у решті Світу, але завдяки впливу США в Світі спостерігається конкуренція обох способів.

Більше того, можна спостерігати історичну зміну способу визначення нарізів на теренах колишньої Російської імперії. Так всі російські патрони калібром 7,62 мм, тобто 3 лінії, мають однаковий діаметр ствола і однаковий або майже однаковий (зазвичай дещо більший задля обтюрації) діаметр кулі зі всіма світовими 3-лінійними набоями — 7,82-7,9 мм. Калібр в них визначається по найбільшому діаметру ствола. В той же час набагато молодші патрони 5,45×39 мм та 5,45 × 18 мм при тому, що мали б мати метричне позначення 5,4 мм мають реальний діаметр кулі аж 5,62-5,63 мм з чого видно, що калібр в них позначається по найменшому діаметру ствола. У той же час в деяких країнах (наприклад Іспанії) використовується проміжний варіант визначення калібру — відстань між виступом нарізу та протилежним їй поглибленням.

Калібр в країнах, що використовує метричну систему мір, визначається в міліметрах з, якщо це потрібно, двома знаками після коми. В країнах, що використовують англійську систему мір, калібр вимірюється в дюймах а для стрілецької зброї в десяткових долях дюйма. Для стрілецької зброї 0 перед позначенням не ставиться а на початку позначення використовується крапка: .45, .300. При цьому в США для позначення калібрів вітчизняної розробки зазвичай має значення лише 2 знаки після коми і калібр вимірюється в сотих доля дюйма: .25, .32, .40. Калібри закордонного (для США) походження зазвичай мають інші принципи позначення. У Великій Британії калібр вимірюється в тисячних долях дюйма: .303, .375. В той же час слід окремо наголосити, що дюймове позначення калібру дуже часто умовне і не відповідає реальному калібру ствола і може служити лише орієнтиром.

5. Привести приклади мисливської зброї (мінімум по 5 калібрів різних систем обліку калібру).

Таблиця 1

Системи калібрів нарізної зброї

Вітчизняна система калібрів	Американська (британська, європейська)
7,62x39	7,62x39 Russian
7,62x54 R	308 Winchester(7.62Nato)

ПРАКТИЧНА РОБОТА 6

Тема: Спорядження мисливських набоїв.

Мета роботи: ознайомитися з технологією зарядки набоїв до гладкоствольних рушниць, приладами для зарядки та основних положень техніки безпеки.

Місце виконання: лабораторія лісівництва.

Спосіб виконання: індивідуальний.

Час виконання: 2 години

Матеріали та обладнання: посібник з лісомисливського господарства, методичні вказівки, зразки набоїв.

ХІД РОБОТИ

1. Ознайомитися з основними положеннями техніки безпеки під час зарядки набоїв до гладкоствольної зброї.

Дуже великий відсоток нещасних випадків з мисливцями і їх рушницями відбувається унаслідок неправильного або недбалого спорядження патронів.

Не можна споряджати патрони на столі, за яким сидить декілька чоловік, що розмовляють між собою, або звертатися з питаннями до людини, зайнятої спорядженням патронів. Усе це відволікає увагу, а увага при спорядженні – це головна умова. Палити самому або дозволяти палити стороннім за тим же столом не можна. Не можна йти з кімнати, залишивши на столі мисливські припаси, якщо в кімнаті є діти.

Перш ніж приступити до спорядження патронів, слід організувати робоче місце за столом, постелити чистий папір і розкласти у певному порядку усе приладдя. Перше, що необхідно зробити, це перевірити якість гільз. Якщо споряджаються вживані гільзи, слід відбракувати усі ті гільзи, краї яких розкуйовдилися. Такі

гільзи, хоча вони і будуть надалі прокалібровані і закручені, все ж не годяться, оскільки при щонайменшій вогкості закручені краї розпускатимуться і гільзи не входитимуть у патронник рушниці. Гільзи, що трохи прогоріли або хоч би з натяком на тріщину, також не придатні, оскільки можливий прорив газів.

При вставлянні капсулів порох не повинен стояти на столі. Крім того, потрібно стежити, щоб під капсулем була абсолютно гладка поверхня оскільки при натиску навойником на нерівній поверхні капсуль може легко загорітися.

Для спорядження патронів димним порохом ваги не потрібні, цілком достатньо мірочки для пороху, з якої його безпосередньо пересипають в гільзу. Бездимний же порох треба зважувати дуже ретельно, щоб не перевищити норму заряду, а особливо потрібно стежити за тим, щоб не насипати в одну гільзу два заряди. Насипавши порох, в усі гільзи вставляють картонні прокладки. Гільзу ставлять на підставку з отвором у центрі так, щоб капсуль доводився над отвором, а не упирався, і на порох навойником досилають прокладку. При цьому слід натискати на навойник рівномірно, не допускаючи зайвого здавлення пороху (для димного пороху зусилля стискування не більше 8 – 10 кг, для бездимного в межах 5 – 6 кг). На навойнику чорнильним олівцем робиться відмітка, на рівні краю гільзи; по цій відмітці легко перевірити розмір заряду пороху: якщо відмітка сховалася у гільзі, то заряд, мабуть, малий, якщо ж, навпаки, вона не дійшла до краю гільзи, то заряд великий. І в тому і в іншому випадку необхідно висипати з гільзи порох і зважити його ще раз.

Слід брати пижі, що точно відповідають калібру рушниці. При вживанні пижів більшого калібру гільзи роздуваються і насилу входять у патронник. Після закінчення спорядження усі патрони слід прокалібрувати.

Для кульової стрільби з мисливських гладкоствольних рушниць застосовуються кулі декількох систем. Стріляти ними при правильній зарядці абсолютно безпечно навіть з рушниці з чокових стволів.

Особливо обережним треба бути при переснарядці патронів, що дали осічку. Ні в якому разі не можна виймати або вставляти капсуль у нерозряджений патрон. Висипавши шрот, потрібно вийняти пижі, картонні прокладки і висипати порох. Щоб у гільзі не залишилося часток пороху, потрібно постукати по її боках навойником. Тільки після цього можна виймати капсуль, для чого потрібно поставити гільзу голівкою на підставку з отвором у центрі і видавити капсуль

стержнем. Не можна виколупувати капсуль, що осікся, навіть з розрядженого патрона, як це часто робиться, шилом або штопором.

2. Вивчити будову набоїв до гладкоствольних та нарізних рушниць

У патроні гільза служить для об'єднання порохового заряду і снаряда - кулі чи дробу. У денці гільзи є спеціальне гніздо з затравочними отворами. У гніздо вмонтований капсуль (пістон), що має у своєму складі ініціююча (воспламеняющее порох) речовина, наприклад гримучу ртуть, азид свинцю. В гільзу поміщають пороху - димний (чорний) або бездимний (піроксиліновий, нітроглицериновий).

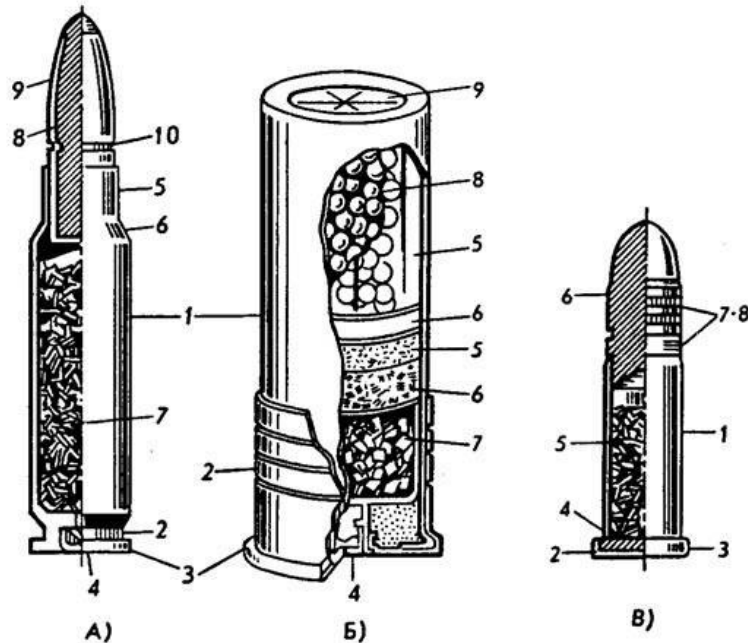

Рис. 1. Будова патронів для нарізної та гладкоствольної мисливської зброї.

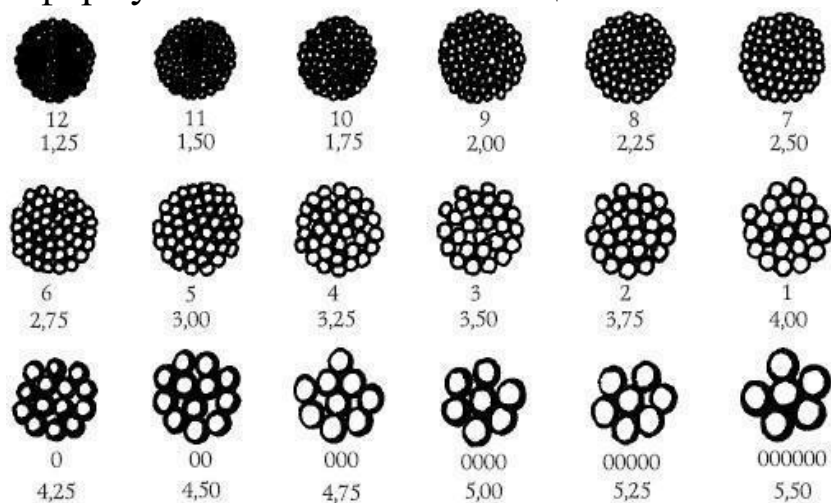
А,Б- центрального бою, В – кільцевого займання.

Патрони для нарізної зброї (А): 1- корпус гільзи, 2 – кільцева проточка, 3 – фланець, 4 – капсуль, 5 – дульце, 6 – скат, 7 - пороховий заряд, 8 – серденичник пулі, 9 – оболонка пулі, 10 – канавка.

Патрони для гладкоствольної зброї (Б): 1- корпус гільзи, 2 – основа гільзи, 3 – фланець, 4 – капсуль, 5 – пиж, 6 – прокладка, 7 – пороховий заряд, 8 – дробовий заряд, 9 – закатка.

Патрони кільцевого займання (В): 1- корпус гільзи, 2 – кишенья, 3 – фланець, 4 – порох пресований, 5 – порох основний заряд, 6 – куля, 7-8 – накатка та канавка.

При згорянні 1 г димного порошу, що складається з калієвої селітри, деревного вугілля і сірки, утворюється близько 300 см³ газоподібних продуктів (окис вуглецю, сульфід калію, карбонат калію, сульфати, нітрати та ін), при згоранні 1 г бездимного - близько 900 см газоподібних продуктів (окис вуглецю, водень, метан, вуглекислий газ і ін). Кількість порошу (в грамах) розраховують згідно з калібром і масою зброї. Оскільки бездимний порох при згоранні утворює приблизно в 3 рази більше газів, то і вживають його в меншій кількості, ніж димний. У патроні для мисливської (гладкоствольної) зброї безпосередньо над порохом розташовується картонний кружок (по діаметру гільзи) - пиж, на який кладуть інший пиж - повстяний (сфанговий, деревоволокнистий та ін). Призначення пижів - створити найкращу герметизацію при згорянні порошу. При кустарному спорядженні металевих гільз як порохових пижів можуть бути вжиті шматочки паперу, газети, частини конвертів та ін., які в деяких випадках набувають важливого значення при ідентифікації зброї і злочинця. На пиж поміщають кулю або шматочки свинцю - дріб. Дробовий заряд зміцнюють в патроні картонним пижом. Дріб при вильоті зі ствола спочатку летить купчасто, а потім поступово розсіюється і формує осип на певній площі.

Рис. 2 Номер та діаметр шроту, що використовується при спорядженні набойів до гладкоствольної рушниці.

Залежно від призначення дріб може бути різного діаметра (рис. 2). Сорти великої дробу понад 5,0 мм носять назву «картеч». У відповідності з ГОСТом 7837-55 в нашій країні випускають дріб діаметром від 1,5 до 5 мм. Діаметри дробу відрізняються на 0,25 мм і позначаються певним номером (наприклад, дріб діаметром 3,5 мм - № 3, 3 мм - № 5 та ін). Виготовлена в домашніх умовах дріб зазвичай не має правильної округлої форми і іноді являє собою шматочки

нарізаною свинцевого дроту (дрот) - «січка» або «катанка». Патрони, які не містять снаряда (кулі чи дробу), називаються «холостими». При пострілі із зброї, спорядженого «холостими» патронами, з каналу ствола вириваються під великим тиском газу, напівспалені порошинки і, крім того, ще і пиж, який на близькій відстані може виступати в ролі снаряда. У патронах для нарізної зброї пижі відсутні, так як куля при проходженні по каналу ствола своїм корпусом щільно обтурує його просвіт і тим самим забезпечує необхідну герметичність.

Окремо необхідно відзначити, що поряд з використанням дробових набоїв з гладкоствольної рушниці можна також стріляти і кульовими набоями. Типи куль представлені на рис. 3.

Рис. 3 Типи куль для гладкоствольних рушниць

3. Спорядження набоїв до гладкоствольної мисливської зброї.

Для спорядження мисливських патронів користуються універсальним приладом А.М. Сидоренка (рис. 5), приладами типу "Барклай", "Діана". Універсальним приладом А.М. Сидоренка (УПС) найбільш зручний із всіх приладів, він дозволяє проводити всі операції (видалення використаного капсуля, запресування нового і т.д.).

При спорядженні патронів необхідно дотримуватися чіткої послідовності. В гільзах, які були вже у використанні, необхідно замінити стріляні капсулі. Звільнити патрон від капсуля можна за допомогою набійника приладів "Барклай", "Діана". На одному його кінці міститься внутрішній гвинт, у який вкручуються стрижні для

вибивання капсулів. Стрижень у вигляді шила служить для вибивання капсулів типу "Жевело".

"Центробой" вибивається стрижнем циліндричним - тупим. Вкручують потрібний стрижень у робочий кінець набійника і вставляють його в гільзу, покладену дном на підставку з отвором посередині, а тоді рукою або молоточком (краще дерев'яним) б'ють по ручці набійника. Капсуль випадає в отвір підставки.

Гільзу ставлять капсульним гніздом на капсуль, а потім в гільзу ставлять сердечник і натискають на нього долонею. Капсуль частково або повністю входить в капсульне гніздо гільзи. Завершають операцію легким ударом дерев'яного молотка по сердечнику. Найкраще встановлення капсуля проводити УПС. В ньому є змінні сердечники для металевих та паперових гільз. Цей прилад дозволяє встановити капсуль легко та безшумно. Капсуль встановлюють на один рівень з поверхнею шляпки гільзи, без перекосів.

Відважування та засипка пороху у гільзу. На тарі, в яку запакований порох, вказується величина пороху для влаштування патрона для кожного калібру мисливської гладкоствольної зброї. Потрібну для заряду кількість пороху зважують на аптекарських терезах. В гільзу зі вставленим капсулем засипають порох. Порох всякого гатунку примхливий щодо зберігання: не любить світла, хоче сухості, сталої температури і щільної посудини, в якій він знаходиться. На пороховий заряд вставляють картонну щільну прокладку товщиною 2-3 мм. За допомогою набійника її притискають. Бездимного стискати не треба. Якщо патрон снаряжають поліетиленовими пижами, то картонні прокладки не потрібні: поліетиленові пижі встановлюють безпосередньо на порох.

Поверх прокладки вставляють два повстеві клейтухи. Якщо вони надто високі і в гільзі залишається замало місця для снаряда, то один з них зрізують. Якщо клейтухи низькі (тонкі) - кладуть три.

На повстяні обов'язково кладуть прокладку під снаряд, на паперові не потрібно, хіба щоб зменшити висоту снарядного відсіку гільзи паперової, що має значення при закручуванні її країв.

Аналогічно, як і порох, дріб зважують на аптекарських вагах, або відмірюють міркою, і висипають в патрон.

На дріб накладають картонну прокладку. Потім патрон вставляють в настільну або ручну закрутку дульцем до матриці і, прокручуючи рукояткою (2-3рази), закручують край гільзи. Він повинен бути рівним, гладеньким і щільно завернутим всередину та

притиснутим до дробового пижа. Закручений край гільзи не тільки утримує дробовий пиж, але своїм опором допомагає створити в патроні тиск газу, необхідний для нормального горіння пороху. Змінюючи матриці, настільною закруткою можна закручувати патрони відповідного калібру.

Закріпити снаряд у металевих гільзах трудніше, тому що вони не завальцьовуються. Способів, як закріпити в таких гільзах шріт, є багато. Можна зверху шротувий клейтух залити тонким шаром парафіну або воску.

Маркування - остання операція в спорядженні патронів. На дробовому пижі ставлять штампом або надписують номер дробу.

Снаряди з неоднакових номерів дробу, по можливості, групують в гільзи різного кольору, якщо вони такі є (потім на полюванні можна точно вийняти з патронташу потрібний патрон). Виготовлені патрони, споряджені в паперові гільзи, калібрують в тому випадку, якщо при закручуванні стінки гільзи (біля дульця або головки) трохи розширили. В цьому випадку патрони два-три рази пропускають через каліброчне кільце.

ПРАКТИЧНА РОБОТА 7

Тема: Способи та види полювання дозволені на Україні.

Мета роботи: ознайомитися з зі способами полювання які дозволені у мисливських господарствах України.

Місце виконання: лабораторія лісівництва.

Спосіб виконання: індивідуальний.

Час виконання: 2 години

Матеріали та обладнання: посібник з лісомисливського господарства, методичні вказівки,.

ХІД РОБОТИ

1. Описати види полювань, що впроваджуються у межах досліджуваного лісомисливського або мисливського господарства. Окремо звернути увагу на техніку безпеки при проведенні полювання.

Згідно Закону «Про мисливське господарство та полювання» полювання може здійснюватися такими способами:

- індивідуальне полювання;
- колективне полювання;
- колективне полювання з нагоничами (облавне полювання).

Полювання може здійснюватися з використанням:

- мисливської вогнепальної зброї;
- собак мисливських порід, інших ловчих звірів і птахів (за наявності паспортів на них з допуском до полювання у поточному році);
- сіток і пасток для відлову тварин живцем;
- пасток для добування хутрових звірів з науковою метою та для переселення;
- вишок;
- пахучих неотруйних приманок.

2. Ознайомитися зі строком початку полювання у межах регіону розташування досліджуваного лісомисливського або мисливського господарства.

Загалом полювання в Україні може здійснюватися у такі строки:

- на норця великого, качок (крім гоголя, черні білоокої, савки, огара, галагаза, гаги звичайної, лутка, крохалів), лиску, курочку водяну, пастушка, куликів (крім кулика-сороки, ходуличника, шилодзьобки, кроншнепів, чайки, лежня, дерихвостів, поручайника, крем'яшника, чорниша, перевізника, фіфі, зуйків морського, малого, великодзьобого, галстучника), голубів (крім голуба-синяка) - у серпні — грудні;
- на самців крижня, тетерука, вальдшнепа та гусок: сіру, білолобу велику, гуменника - у березні - квітні, серпні - січні;
- на куріпку сіру, кеклика, фазана, рябчика - у жовтні — грудні;
- на перепела - у серпні - жовтні;
- на самця козулі - з 1 травня до грудня включно;
- на самців кабана, лані, оленів благородного та плямистого, лося, муфлона - у серпні - січні;
- на самок кабана, лані, оленів благородного та плямистого, козулі, лося і муфлона та на молодняк (до двох років) зазначених видів - у вересні - січні;
- на білку, нутрію вільну, єнотовидного собаку, лисицю, куниця лісову і кам'яну, тхора лісового - з 15 жовтня до лютого включно;
- на бобра, ондатру, норку американську - з 1 листопада до лютого включно;
- на кроля дикого і зайця-русака - з 1 листопада до січня включно: на бабака - у липні - вересні.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

- 1 Банников А.Г. Охотничье-промысловые звери и птицы СССР / А.Г. Банников, С.М. Чепенский. – М.: «Лесная промышленность», 1973. – 464 с.
- 2 Герасимов Ю.А. Охотничьи самолеты и самолетный промысел: Справочник. — М.: Агропромиздат, 1990, — 192 с.,
- 3 Герасимов Ю.А. Справочник егеря / Ю.А. Герасимов. – М.: ВО «Агропромиздат», 1988. – 271 с.
- 4 Герцег А.Б. Охота в иллюстрациях / А.Б. Герцег. – Мартин, ЧССР, 1983. – 581 с.
- 5 Граков Н.Н. Охотничье хозяйство СССР / Н.Н. Граков. – М.: «Лесная промышленность», 1973. – 405 с.
- 6 Домнич В.И. Динамика чисельности популяции лисицы в Украине/ ВИ Домнич, АГ Вязовская, АВ Домнич, ИВ Делеган // Науковий висник НЛТУ 2010. С. 20-22
- 7 Домнич В.И. Пищевое поведение волка при увеличении его численности в антропогенных ландшафтах юго-востока Украины / ВИ Домнич, ИА Смирнова, ВЕ Вовченко // Вісник Донецького ун-ту. Сер. А: Природничі науки.–2008.–Вип 1. С. 306- 310
- 8 Дормидонтов Р.В. Твоя первая охота / Р.В. Дормидонтов, Н.А. Валков. – М.: из-во «Физкультура и спорт», 1976. – 159 с.
- 9 Закон України «Про охорону навколишньої природною середовища» (1989) (Документ 1264-ХІІ, чинний, поточна редакція 12.10.2018)
- 10 Закон України «Про тваринний світ» (1993) (2894-ІІІ, чинний, поточна редакція від 04.10.2018).
- 11 Закон України про мисливське господарство та полювання (22 лютого 2000 року N 1478-ІІІ)
- 12 Заславский М. А. Изготовление чучел муляжей и моделей животных. – Л.: Наука, 1968. – 345 с.
- 13 Заславский М. А. Изготовление чучел птиц, скелетов и музейных препаратов. – М.-Л.: Наука, 1966. – 250 с.
- 14 Інструкція з методів обліку чисельності мисливських тварин / І. Т. Гулик, І. М. Шейгас, О. В. Струтинський – Х.: УкрНДІЛГА, 2019. – 74 с.
- 15 Кун А. Э. Техника безопасности на охоте / А.Э. Кун. – М.: из-во «Физкультура и спорт», 1957. – 150 с.

- 16 Лебедев О.А. Все об охоте / О.А. Лебедев. – М.: ООО «Дом словянской книги», 2005. – 287 с.
- 17 Лысенко В.И. Гусеобразные.-Фауна Украины. Т. 5. Птицы, вып. 3. Киев, Наукова думка: 1-208
- 18 Лысенко В.И. Гуси и охота на них : [краткий полевой определитель] / В. И. Лысенко, Л. Ф. Назаренко, А. А. Тилле, Н. В. Василенко.– Одесса : Все живое, 1997.– [20] с. : ил.– (Птицы в природе; вып. 1) .
- 19 Мантейфель П.А. Настольная книга охотника спортсмена / П.А. Мантенфель, В.В. Архангельский, В.Е. Герман, Г.И. Иванов. – М.: из-во «Физкультура и спорт», 1955. – 397 с.
- 20 Мантейфель П.А. *О реконструкции охотничье-промысловой фауны млекопитающих СССР // Социалистическая реконструкция и наука. 1934 а. Вып. 2. С. 41–53.*
- 21 Наказ Державного комітету лісового господарства України від 12 березня 2004 року № 31 «Про затвердження Порядку видачі паспортів на собак мисливських порід».
- 22 Наказ Державного комітету лісового господарства України від 21.06.2001 N 56 «Про затвердження Порядку проведення упорядкування мисливських угідь»
- 23 Наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України від 10 червня 2013 року № 356 «Про затвердження Положення про мисливське собаківництво України»,
- 24 Новак Я.В.. Сучасний стан та перспективи розвитку криміналістичного дослідження вогнепальної зброї : дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Київський національний ун- т внутрішніх справ. — К., 2007. — 201арк.
- 25 Новіцький Р. О., Домніч В. І. Основи мисливствознавства: Навч. посібник. - Д.: Артлогос, 2011. - 72 с.
- 26 Пахомов О. Є. Виготовлення зоологічних наочних посібників та науковихколекцій: Навч. посіб. – Д.: Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2006. – 318 с.
- 27 Слепых С.С. Современная русская охота / С.С. Слепых. – Ростов на Дону: «Феникс», 1997. – 464 с.
- 28 Черваков В.Ф. Судебная баллистика /В.Ф. Черваков. М.: Юриздат, 1937. – 248 с.
- 29 Шейгас І.М. Порадник егеря / І.М. Шейгас, М.В. Шадура, А.М. Шадура, М.С. Гунчак, М.І. Шейгас. Х.: «Нове слово», 2009. – 190 с.

- 30 Штейнгольд Э.В. Все об охотничьем оружии / Э.В. Штейнгольд. М.: «Лесная промышленность», 1978. – 154 с.
- 31 <http://animal-photos.ru>
- 32 <http://huntingukraine.com>
- 33 <http://hunts.in.ua>
- 34 <http://like-200.com>
- 35 <http://onlinephotographers.ru>
- 36 <http://photo.i.ua>
- 37 http://trofey.house/uk/obrobotka_trofeyev.html
- 38 <http://tropaohotnika.ru>
- 39 <https://kigp.ru/uk/ohotnichi-trofei-obshchaya-informaciya-o-trofeinoi-ohote-tonkostyah-oformleniya/>